JAARGANG I No. 3 DECEMBER 1927

NU

ALGEMEEN MAANDBLAD

ONDER REDACTIE VAN

IS. QUERIDO EN A. M. DE JONG

INHOUD

A. M. de Jong: Merijntje IV 217
Emmanuel de Bom: Gerhart Hauptmann 231
Gerhart Hauptmann: Dorothea Angermann 236
Ed. Anseele: De Belgische spoorwegen 249
Mr. François Pauwels: Sonnetten 263
Henri Bruning: Hercules Seghers 266
C. de Dood: Knurre nicht, Pudel! 275
Marie W. Vos: Gedicht 281
Frank van Waes: Pallieter naar Canossa! 282
R. Stenhuis: De Russische revolutie 286
E. Smedes: Naar het kosmisch humanistisch tooneel 294
Joseph Gompers: „Habimah" te Amsterdam 305
...ong: Schrijvers en spelling 306
...gar Allen Poe 313

... TE AMSTERDAM BIJ
...NS & GILTAY

90 CT. PER NUMMER

HERCULES SEGHERS

DOOR

HENRI BRUNING

(Enkele Aantekeningen).

Je n'en finirais pas de me revoir dans ce passé .... je ne me retrouve qu'aujourd'hui
ARTHUR RIMBAUD.

J'avais entrevu la conversion au bien et au bonheur, le salut.
Et c'est encore la vie!
ARTHUR RIMBAUD.

I

Hercules Seghers moet reeds als knaap de hevige en elementaire schoonheden van het leven vurig en heerlik hebben liefgehad — argeloos en gelukkig, vertrouwd met de heimelikste vertederingen en de mateloze vervoeringen van een ontvankelike jeugd.

Hoe kon hij, als in „De Stad met de vier torens" een landschap etsen, zo ruim, zo helder, zo naar alle kanten open, indien hij niet durend en sedert lang met de geheimen van zijn land gemeenzaam was; hij heeft de onmetelike vergezichten van zijn land en de grote stilten rond een rievier begrepen zoals maar weinigen in het Holland van toen (en in het Holland van sedertdien) vermochten; hij hoorde het zware schone zingen van een molen, breed en trots staande in het midden van de dag over zijn land, en de tomeloze drift van een toren mocht hij ervaren als een speels en rank omhoogvaren, zingend slechts en hem zeer vertrouwd . . . ; en hoe kon hij, later, veel later, met die aandoenlike schroom de rilde pracht van een in bloei staand boompje etsen, zo deze ongerepte schoonheid niet een laatste vervoering was van dat eenmaal met witte geheimen spelende kind-zijn, dat, leefde het eens, nooit, nooit algeheel, hoezeer ook een leven een mens verteerde, verwoest kan worden.

Want dit leven, dat tot de laatste somberheden gedreven werd, bezoedelde nimmer een pervers zich-zelf kultiverende walg, nimmer een giftig-grimmige trots of een zich-zelf verterende wrok; noch haat, noch honend

sarkasme hebben ooit dit leven verbitterd. Men gaat — en is dit wellicht niet het meest tragiese in dit tragies werk — men gaat Hercules Seghers allengs begrijpen als de somber-zwijgende, alleen huìverende toeschouwer van de vernietiging van het eigen leven. En zo hevig is, bij dit lijden, zijn weerloze zwijgen, dat men al zekerder gaat weten dat Hercules Seghers het een na een instorten van al het oude als iets onherstelbaars, iets onvermijdelijks moet hebben ondergaan; en zo hevig en smartelik en altijddurend is, tòch, anderzijds de woeste, onverwoestbare drang naar het Leven dat men Seghers niet anders meer kan zien dan *geobsedeerd* door het geloof dat, hoe dan ook, het leven moet te léven zijn, dat alles, eens nog, hoe dan ook, in een nìeuwe zekerheid, in een groot mateloos geluk, zou kunnen herschapen worden.

Dat hij eens zó was, zeer argeloos (en daardoor weerloos) — we kunnen dit ook uit zijn later werk begrijpen: hoe anders zou hem het hondse leven zo blind en beestelik ontsteld hebben, zo hem van zwarte angst verteerd, indien hij niet eens, als knaap, argeloos en gelukkig-onbekommerd in een schone wereld geléefd had en aan die broze breekbare droom blindelings had geloofd.

Maar ook dit: dat hij *tegelijk* mateloos-diep èn argeloos (de vervoeringen van) het leven onderging, moet de oorzaak zijn geworden dat deze droom die door geen diepere zekerheden behoed werd, onverhoeds en spoedig verwoest werd; het mòest hem, bijna noodzakelik, voeren tot dat noodlottige uur waarin hem àlles, met een slag, en voor een leven ontluisterd ontvallen zou. — Wij kennen dan ook maar heel weinig werk van hem waarin zich deze blijde, van mateloze ruimten vervulde ziel onverduisterd en ongekweld mocht uitspreken: het hem eens vertrouwde motief van *wijde rúst en spéélse kracht* — 'n rank torentje en een wonderlik- stille waterspiegel, een molen, ruig en trouw over het land als een boer over zijn kind, en het geheimzinnig-stille ritme van wat daken bijelkaar — zal grondeloos verzinken in woeste kloven en onherbergzame dalen die sedert eeuwen leeggebrande kraters schijnen; hoe dikwels nog beproefd, deze mateloze helderheden en deze einderloze rust waarin een speels ritme dat alles rondom matelozer nog verdiept en verwijdt, zullen dan ongrijpbaar zijn en zó hoog en somber en al-verterend zal het leed dan wassen dat dit, zijn diepste wezen dat slechts bestemd scheen om altijd dieper de verrukkingen over het Leven te bezingen, onherkenbaar is voor wie de stem van het Lijden nooit leerden verstaan . . . .

II

Zijn leven werd, zoals ik reeds zegde, niet vergiftigd door hoon en spot: Vèr voorbij den bourgeois en het laatdunkend gepeupel dat ook zìjn

leven wel zal verontreinigd hebben, is, als bij Rembrandt, het konflikt dat zijn schoon levensgebouw verwoesten ging, begonnen. Lijdend aan het leven-zelf, heeft deze voortdurend-gekwelde geleden om wat in allen, in de anderen en in hem, verloren ging, om de witte oogenblikken die nimmer geboren werden en om de werelden die dag aan dag ondergingen: omdat alles zo was als het was en niet anders zìjn kòn — en hij, vooralsnog, geen bevrijdende oplossing zag. Hij heeft niet willen voelen, waarvan de anderen hem beroofden — het heeft hem alleen met zwarte droefheid vervuld dat die anderen rovers moesten zijn. En daarom ook werd zijn werk — „de natuurlijke paniek, wier verpersoonlijking de kunstenaar is" [1]) — nimmer 'n trappen en slaan van de Bourgeois.

Maar ook dan, als dit leven pijn was om het sinistere geterg der mensen, dan nog is dit lijden zò diep en wrang en schrijnend-waarachtig, dat sarkasme en spot in deze ellende nimmer konden baten: want zo dodelik heeft hem dit dan gewond dat, ook nu, zijn werk niet meer werd dan het stomme, huiverende kreunen van een ieder moment ten dode gefolterde man van smarten. — — Maar ik geloof hier aan niet: een leven als dit, met deze mateloze verhoudingen, staat al aanstonds (en àl te spoedig) buiten deze begrensde (en veilige) verhoudingen. Eén ogenblik zal er bij hem sprake kunnen zijn van de verhouding der mensen tot hem, maar dàn, en voor een leven, bestaat enkel deze wreedste: de zijne tot de mensen . . . .

III

Na de kortstondige vervoering zijner jeugd, laat hem de paniese verschrikking niet meer los.

Het was — ach! mochten, o onverhoopt geluk, deze komende regelen u enigszins verduideliken wat ik eertijds meende toen ik zeide dat geen artistieke bezorgdheid u tot deze drijven mocht — het was deze paniek die hem dreef, niet ten eerste, maar „eveneens" tot die moeitevolle tocht doorheen al de geheimen van zijn materiaal.

Nimmer werd zijn werk een ijdel-avontuurlike tocht langs al de steilten van het ingenieuze vernuft, een gril met geen ander doel dan de feilloos volbrachte krachttoer — integendeel: eerst toen de etsplaat hem alles wat zij te zeggen had gezegd had, toen al de mogelikheden der toen gebruikelike en zoveel simpeler techniek waren *uitgeput*, groef, de ontroerde uren vreemd dat hij met stille handen tasten mocht, groef Hercules Seghers — onder een waarlik waanzinnige dwàng — naar nieuwe mogelikheden, alléén — — — om de spanning die zijn geest ging vernìelen enigszins te

---

1) Erich Wichman.

ontladen en, enigszins, zich van zijn worgende angst-visioenen te ontdoen.

Gij zult dit wel alreeds begrepen hebben: de vaardige jongeman (alsmede de „dichter" met veel „erudisie") vervalt juist het tegenovergestelde noodlot van deze verworpene. Hem zijn de zeer vele geheimen reeds te voren onthuld en vertrouwd — hem, echter, ontbreekt de verterende noodzaak die hem tot het hanteren een dezer dwingt. Hij zal een „knap" stuk werk voltooien, feilloos neemt hij al de gevaren en de kritikus (die zelfs niet vermoedt dat hier van geen gevaar ooit sprake was) snottert onthutst van „ruisende schoonheid"; maar hoe hier niets anders plaats grijpt dan een gore verkrachting, dan een bevuiling van geheimen die deze mens nimmer mochten zijn geopenbaard, — dat ontgaat deze kritikus (die evenals zijn! schilder, au fond, nooit voor het materiaal *eerbied* had) ten enemale.

IV

Eenmaal heeft Hercules Seghers zich-zelve mogen uitspreken in de enkelvoudige horizontale ritmen en mateloos-wijde klaarten van het Hollands landschap. Maar slechts kortstondig. Want plotseling wordt de aarde een krank gezwel, worden de grond en de bomen, de teder-levende planten en al de daden en dingen der mensen ziek en melaats — worden zijn ogen ten dode verbijsterd als van een wien een grimmige ziekte het laatste rottend leven vrat. Angst tastte alles aan: als een duistere samenscholing bewoog zij in de nauwe geul der valleien, zij kroop op tegen de heuvelen, op tegen de rotsen en ging het hele land, het land met de torens en molens, de bomen, de huizen, de meren en rievieren als een zware lava-stroom omstromen en doorstromen; uit kruinen, kruinen die tot op deze duistere dag hoog in de hemel zwaar en dronken van zon en licht en ruimten enkel maar te waaien stonden, jaagt zij waanzinnig op hem aan; zij loert op hem, uit het riet — o! zonnedag dat hem het zachte mijmerende helmen der pluimen naar matelozer verten voerde — het riet dat tot een donkere rottende massa werd neergehageld en neergeslagen; zij stort zich over de huizen, en ramen worden zwarte holen, diepe zwarte wonden in een ziek vlees; als een langzame ziekte vrat zij voort, alles aantastend; als een ziek licht en als een verschroeiend seizoen, als een alles-verwoestende samoen: bomen worden gedrochtelike monsters, boomstronken verbrijzelde knotsen — — monsters en verbrijzelde knotsen bleven.

Hij heeft zich van deze angst voor de aarde niet kunnen bevrijden, integendeel; steeds meer heeft deze zich van hem meester gemaakt; zij was durend, altijd-durend en vermoeiend en slopend, onverwinlik en ontzenuwend. Er ontstaat dan in hem een verwezen en radeloos staren. Hij etst een moeras waarin en waarrond een trieste morose vegetasie ontwaakte;

dagen-lang, scheen het niet eeuwen, in een klamme en zonloos-schemerende stilte een lijdzaam en nimmer volwassen bestaan leefde — rottend, alreeds dien eersten dag, in een zware ver-giftigde lucht, in een troebel ver-giftigd water. Hier brandde nimmer zonlicht, hier joegen geen stormen die rukten en braken, hier vegeteert slechts een onvolwassen en ziek bestaan en schreit, stiller dan deze stilte, een onbewogen en ontroostbaar verdriet. Maar dan plotseling, plotseling zingt het ongrijpbare ritme der verten (de laatste waanzin van een melaatse? het laatste schreien van een verbrijzeld leven dat nu sterven moet?): schuifelt een uiterste vertedering: een rank berkeboompje, een spits torentje die naar de hemel zingen, en plotseling zingen al de kleine daakjes speels en licht hun geheimzinnig ritme. Te ver, te ver reeds. — Gekooiden dolend aan de versperde ruimten: de dag verkorrelt als zure melk.

***

Dit zijn, als bij Rembrandt licht en donker, tevens de grote simbolen waarin Hercules Seghers zijn — inderdaad „verscheurd" — leven, een tijd lang, zal vastgrijpen: deze vérre mildheid, deze vérre vrede, èn, hier, dit rottend ondergaan.

Bevreemde het u niet wanneer deze gekwelde mens een al te zware dag niets anders etst dan een enkele eenzame boom (uit welke aarde en naar welke hemelen zich opbeurend) overwoekerd door een schimmelig mos dat alle leven wegvrat uit een stam die met zijn steigerende takken eenmaal hoog en roekeloos ten hemel wies — herinner u de majesteit en vrede der achtergronden die hij eens — hèm zo vertrouwd en verwant — heeft opgeroepen, de verstilde ritmen dier paradijselike tuinen met de mateloze zwenkingen van hun brede dromende zich niet meer voortbewegende stromen.

Wat heeft deze mateloze ziel, zich-zelve daarin hervindend, de pracht van zijn land heerlik en smartelik tevens begrepen.

Zaagt ge ooit, in een rievier, zo mateloos de bochten, — er is een ruimte nodig van horizont tot horizont om een bocht te beschrijven, een langzame bocht zo koninklijk, zo rustig en zo mateloos zich-zelf en de aarde daarrond verwijdend, dat ge het tijdeloze, de eeuwigheid meent te ademen en te aanschouwen, — als in de rievieren hier, in òns land?

Ik herinner mij: wij stonden, een donkere maanloze nacht met talloze sterren, op een toren en keken neer in het vlakke donkere land dat zich ten allekant in duisternis verloor. Vóór ons, in de diepte, lag de rievier in een brede mateloze beweging gebogen naar de horizont — roerloos en zwart. Naar ons toe bewoog daar ergens een nietig sleepbootje dat zwart en bijna onmerkbaar voortschoof: een klein dolend diertje, een schaduwtje.

Daarachter drie scheepjes, met elk in de top een lichtje, nietig-bijeen, hulpeloos en verloren voortschuivend over de grote en zware en zwarte vlakte van die brede roerloze stroom.

En plotseling was het mij, in deze donkere doodstille nacht, alsof daar in de tijdeloze ruimte van die stroom iets zeer groots, iets groot-droefs geschiedde: tussen enkele mensen, vermorzelden door een grote smart; alsof de laatsten van een edel en manmoedig leger hun dode Held met zich terugvoeren naar een rouwend volk dat Deze met grote blinde liefden had liefgehad, — en dat nu wachtte, stom en verslagen wachtte .... op dit laatste, zijn stoffelik „overschot". Om dàt altans niet te verliezen, om dat in hun midden te mogen houden, en te bewaren in zìjn aarde, in het midden van zìjn volk, — en voor hèn, en voor hun kinderen, omdat in deze Wijze, in deze Held hun aller leven eenmaal behoed stond .... En alsof deze drie kleine, stil daar hangende lichtjes het enige seremonieel waren waarmede deze arme verdwaasde mannen hun Koning kònden omgeven — van dit groepje droeven wier smart zo waarlik gróót was dat zij aan deze slechts met een gebaar, met woorden niet, konden uiting geven.

Ik gewaagde hiervan aarzelend, en die naast mij stond en ook de mateloze beweging onderging die dit gebeuren tot een sakraal seremonieel wijdde:

— Zo zouden ook de drie Koningen gekomen kunnen zijn.

Ik dacht toen aan enkele woorden van Hello: Quel drame que leur voyage! .... L'étoile était la seule compagne, silencieuse et mystérieuse..... en: Mais les trois Mages étaient assez grands pour être simples, en aan de drie omhooggehesen lichtjes die dan de uiting waren, trouwhartig en simpel en groot, van een diepste vreugde temidden van deze wijde, angstig-stille nacht.

Zie, het is deze grootheid, tegelijk vervuld van een eindeloos geluk (de koningen toch waren op zoek naar het Kindje — zij zouden eindelik mogen *knielen*) en allerzwaarste, waarlik gróót begrepen tragiek (als voeren droeve mannen een reeds gestòrven Koning met zich mede), die u de verten in Seghers' landschappen „die hy met onmetelyke ruymtens baerde" suggereren. Er gebeurt iets, iets niet meer te definiëren, met die eilanden en schepen welke te mijmeren liggen in de mateloze stromen aan de einders — maar dat grenst aan de grootste vervoeringen en aan de grootste tragiek dezer aarde. — Hij, deze arme, alles-ontberende, vervuld van zo vele vreugden, deze verstotene, ten dool, iedere dag, ieder uur van zijn zwaar en bitter leven, naar welke Koning — — Maar wereld na wereld verzinkt slechts.

Dit is voor Hercules Seghers te zwaar geworden.

Vier, vijf malen heeft hij een landschap herhaald, steeds droever, steeds donkerder, steeds worgender — — groen, 'n woest-bang groen visioen van

een vernietigd leven. Ten laatste scheen dit alles den vermoeiden Seghers onwerkelik, een droom, iets dat al-eeuwen-geleden wèrd in een meer dat al die eeuwen sedert dien niet beroerd was geworden; een roerloos zeebodem-leven in somber schemeren verloren. Tenlaatste scheen zo dit arme overmachtige leven — hem: zelve niet meer dan een dier groene doodstille wieren die niet meer zelve bewegen maar plotseling, na eeuwen stilte, door een stromen vanwaar en waarheen sidderend bewogen werden; zelve niet meer dan een zieke adem-beklemmende verbéélding, — zoals ook het leven was . . .

En bevrijdt hij zich van dit visioen, dan mag het alleen zijn om ditzelfde op andere wijze te ervaren: de aarde schijnt een verlaten steengroeve, léég-gegraven, woest- en troosteloos-geworden; niets meer dan schrale, kale, verwilderde bergblokken waartussen het dode licht star, koud, vals weerkaatst hangt. Sedert de laatste mens deze aarde beroofde en heenging versteende hier alles, versteende iedere vertedering: de lucht over deze grauwe, naakte desolaatheid is nergens meer open — hìer toch zou geen zon nog iets verzengen. Drijvende grijze wolken sloten zich, almeer, almeer, aaneen: loden, verstikkend. Men moet dan denken aan die troosteloosheid waarvan Deuteronomium spreekt: „Den hemel die boven u is worde metalen: en de aerde welke gy betreedt, yzeren", — derwelke sommigen moeten vervallen, zij het als vervloekten, zij het als geroepenen tot het allerhoogste, zij het enkel dat zij dieper in zich-zelve keren.

Dan worden rots-steilten gedrochtelike, misgroeide dieren, monsterlike, voor-tijdelike beesten, grijnslachend en huilend rond deze verdwaasd-dwalende, opgejaagde mens.

Het zijn maar zeer weinigen die, als Hercules Seghers, zó naakt, zó algeheel beroofd van iedere wáán (van trots of spot) als laatste toevlucht, zo weerloos hun angst voor de aarde moesten doorstaan.

Nu laten de dingen los, nu begint alles sidderend te stromen en dit leven wordt in een weerloze en uiterste nervositeit opgenomen en overgeleverd aan een overmachtig donker, een nachtzee waarop een orkaan is losgebroken. Donkere woeste zeeën nog. Dit leven dreigt te vergaan, hier zal niets meer baten — dit onttakeld schip moet op een zwarte klip onverhoeds te pletter slaan.

Maar de drift naar het leven was te durend en verwoed.

Hij kon niet lijdelik blijven aanvaarden.

Tweemaal heeft hij, direkt, en op ontroerend-menselike wijze, het miesterie van het Lijden ontsluierd: toen hij zijn Tobias met de Engel etste, en in zijn Bewening Christi.

Tobias gaat van een hoge heuvel dalen, een eenzame, naakte weg ter-

zijde ener overdadig-ontbloeide aarde. Hij werd een màn, een bang-gebogene, een meedogenloos gedreven man en bleef toch een milde lijdzame knaap; hij werd een eenzame die door geen mens meer gekend is, een hongerende die toch geen mens meer ontmoeten zal — alleen nog zich-zelve, — en zich-zelve tegenover God. Tobias vreest.

Hij vreest de aanraking van de Engel die mild en teder wil naderen wijl deze weet dat dit alles goed is, al de bittere pijn, en heel de zware weg langs welke hij deze wondbare knaap voeren moest. Tobias tracht de naar hem zich uitstrekkende hand — als ging hij, moe geworden, deze wantrouwen — te ontwijken, maar gáát toch.

Zie: dat Seghers boven alles wat geweest was zó zwijgend uitrees dat hij wat hem toch altijd onmedogender gefolterd had toch durfde zien als een Engel van Liefde, dàt maakt, wanneer we ons indenken op welke doodsravijnen hij hier neerzag, dit tòch gáán niet alleen van een ontroerende trouwhartigheid, maar ook van een ontzettende grootheid. Deze duldzame bezat in waarheid de kracht te lìjden . . .

Maar schoner nog, volkomener, groter, ontroerender — voor de weinigen die dit spreken weten te verstaan — zal hij deze overgave in zijn Bewening Christi verbeelden.

In geen was het lijden volkomer dan in Deze ter aarde geworpene Wiens Leven gàns verwoest werd, en toch strekt gans dit Lichaam zich gelaten uit: want deze Verworpene gaf alles wat Hij geven kon, en minder heeft Hij niet willen geven.

En in een plotseling visioen heeft Seghers heel de tragiese nood, heel het zwaar geluk begrepen van dit zacht-gedempt-lichtende Lichaam waarover de Moeder neerbuigt, bevreesd en verwonderd en bovenmate blijde. Er begint, hoe versluierd de kleuren zijn, over deze gestalten een licht en een goud te leven, over de Christus en aarzelend in Johannes en Maria en hevig en overdadig in die glorieus uit den achtergrond opreizende vrouw met haar brede goudval van haren en haar sidderendbiddende armen.

Maar — om Hercules Seghers, deze . . . . „Tobias", deze mild-geblévene, in zijn schoonste innigheid te begrijpen, is deze, zijn beschouwing over de Christus-figuur toch niet van hoofdzakelik belang, want: zijn eìgene overgave heeft hij uitgestameld in het kleine vaatwerkje (bevatte het reukwerk?) dat op de voorgrond werd geplaatst en vóór dit Lichaam dat niets dan gelatene, algehele overgave is, — in dit kleine vaatwerkje *waarop zich al het zachte licht-leven van den voorgrond hevigst samentrekt.* In het onmetelik diagonale ritme van deze plaat staat dit vaasje stil en innig te fonkelen als, in de mateloze beweging van die nacht-zwarte stroom, de drie omhoog gehesen lichtjes dier dolende koningen . . . .

Hier knielde hij, en hij knielde voor Christus, en voor Christus gekruist. Hij had zijn Koning gevonden. En fluisterend heeft hij hiervan gesproken.

V

Toch: dit Nieuwe Leven — „het is een verbond op leven en dood" [1]) — mocht toen niet verder ontbloeien. Ruïnen, ruïnen, en een zwaar paard — hoe droeg het zijn berijder zegevierend doorheen de zwaarste nederlagen — groot en donker-verwilderd steigert het, vergeefs geworden, tegen de hemel — zijn de laatste verbeeldingen waarin dit leven zich beleed Trotser scheen eens geen bouwwerk, geen vermeteler, geen hoger, geen hechter, geen strijd scheen deze burcht te kunnen verwoesten, geen geweld dit angelieke kind te kunnen overweldigen, — eenmaal toch gemeenzaam en verwant met mateloze eeuwigheden licht, eenmaal toch het leven ervarend als een speels en blij omhoogvaren, zingend en rank, en hem zeer vertrouwd. — Toch: alles werd verwoest: een laatste overrompeling heeft de moedige bezetting verslagen en in vlammen is het al vergaan. Puinen bleven. Maar puinen waarin niets de laatste, trieste sporen van vroegere luister en adel en schone kracht kon uitwissen.

Maar ook ruïnen waar het groen van een stormend seizoen overheen woekert, overheen stort en omhoog golft zó woest en overmachtig, dat de stenen breken, uiteenbreken, uiteenscheuren en neerstorten, néér, ter áárde, voor dit woedend getij.

Het heeft niet mogen zijn: deze al te eenzame die zwijgend en huiverend tot de laatste somberheden ging en zozeer en zolang vermocht te lijden, deze trouwhartige die in geen waan een schuiloord mocht vinden maar wien toen niets bleef dan Christus, en Christus gekruist, heeft dit zware leven niet blijvend kunnen doorstaan . . .

---

1) H. Marsman.